

MAGYAR FIGYELŐ

II. RÁKÓCZI FERENC EMLÉKEZÉSEI SZABADSÁGHARCÁNAK MEGINDULÁSÁRÓL

Javaslataim nehézkes tárgyalása között telt el lengyelföldi bujdosásom két esztendeje.

Míg ezek így folytak, a magyar népet zsarolták, nyomták és az adók hihetetlenül növekedtek. Parancs ment, hogy a vármegyék tizenkétezer katonát állítsanak ki; ezeket Itáliába és a Birodalomba vetették volna. Az országban bőven van só; árát a vámokkal mégis úgy felemelték, hogy a szegény nép kénytelenségből sótlanul ette kenyerét. A kemény bánásmód mellett számtalan fajta visszaélés és sikkasztás tenyészett. A só- és vámhivataloknál egyre szaporították az öröket. Ezek olyan nagyon kegyetlenkedtek, hogy a rendeletek áthágói erdőbe, hegyekbe rejtőztek, elannyira féltek és riadoztak a kínzástól és büntetéstől, irgalomra reményük se lehetett. Számukat szaporították munkácsi hercegi uradalmam jobbágyai is.

Ennek az esztendőnek tavaszán érkeztek Lengyelországba első küldötteik, megtudakolni, élek-e még: Bige László nevezetű, meg egy orosz pap. A határvidéken bolyongtak, mígnem kósza hírből hallották, hogy Brezánban vannak néhányan magyarok. Ide indultak hát és a hosszas keresés végén mégis rámakadtak.

Elmondották, hogy a nép végső nyomoruságba került. A kétségbeesés fegyvert ad kezükbe, csak szánjam meg állapotukat s ígérjek nekik valamiféle segítséget. Hiszen az országban, a helyőrség kivételével, csekély számú császári csapat van. A Montecuccoli ezred is már parancsot kapott, indul Itáliába. Csak valami kis segítséget kellene ígérnem, akármilyet, a népet könnyű lenne fegyverre hívni. A nemesség bizonyára csatlakozik, a megyék által kiállított csapatokkal együtt: ezek most szerte kóborolnak az egész országban, hogy ne kelljen elhagyniok hazájukat és tűzhelyüket, mert erőszakkal vitték őket katonának. Nyomban fel kellene szítani a szabadság reményét, hogy a fegyverbíró emberek ne kényszerüljenek az ország elhagyására.

Ezt javallotta a nép. Valamennyire hebehurgyaság volt, erre hagyatkozni oktalanság lett volna. De teljességgel elvetnem se volt szabad. Ezért tanácsot tartva Bercsényi gróffal, elhatároztuk, hogy beküldjük egy emberünket, bizonyosodjék meg a hiradás valóságáról. Különösképen pontosan tudakolja ki a tiszántúli nép hangulatát és titkos mozgolódását.

A grófnak egy lovászát szemeltük ki erre a célra. Fiatalember volt, értelmes, jótermészetű, hűséges. Hitet kellett tennie a nép előtt arról, hogy még élek, közel vagyok és készen állok segítségükre, ha bizonysgom lenne az ő készségük, engedelmességük, közreműködésük és hűségük felől.

A legény két hónap alatt bejárta jószágaim nagyrészét s a tiszántúli vidéket. A nép Pap Mihályt adta mellé kíséretársul.

Alig tudta elmondani, a szeretet és lelkesedés milyen megnyilatkozásaival fogadták mindenütt. Egyéb se kell már, csak parancsot és zászlókat küldeni, hogy a fejetlen sokaság sorakozzék. Egy részük már úgyse győzte a nyomoruságot s a várakozást a késedelmező váltságra: elvonult a hegyekbe s parancsot vár.

Az ügy annyira nekilendült s a nép hangulata oly kedvező volt, annyi lelkesedést mutatott, hogy úgy ítéltük, cselekednünk kell, amíg a lelkek hevülnek. Néhány lobogót készítettünk s küldötteinket igazolásul kiáltványokkal láttuk el. Én meg Bercsényi gróf írtuk alá s segítséget ígértünk ezekben. Szigoruan meghagytuk, addig ne bontsanak zászlót, míg újabb parancsot nem kapnak. Ne prédálják a nemeseket. Hadicsellel azonban kerítsenek kézre néhány pontot, melyet a németek rosszul őriznek.

Szükségesnek láttam, hogy Bercsényi gróf menjen rögtön Varsóba, ha kell, onnan Danzigba, tárgyaljon de Bonac márkival (Franciaország képviselőjével), közölje vele, mit végeztünk és beszélje rá, segítse valami nagyobb pénzüsszeggel fontos vállalkozásunkat, melynek nagy kihatásai lehetnek.

Körülbelül tizenöt nappal Bercsényi gróf távozása után – értesültem, hogy több magyar nemes érkezett Lembergbe. Féltem, hogy jöttük híre elterjed, hát rögtön Drosdovicére hívtam őket.

Jelentették, hogy küldötteink érkezten s a lobogók láttára, pártfogásom reményében az egész nép úgy fellobbant, hogy tovább nem tartóztatta magát. Fegyvert fogott s egy lélekkel összesereglett, hogy az idegen járom alól felszabadítsa hazáját, családját.

Majos volt a fejük, ki újdón jött Pap Mihállyal. Vitéz, de szegény nemesember volt. Jelentette, hogy többeszernyi népség, megfegyverkedvén, a határon várja jöttömet. Nevükben kérnek engem, ne hagyjak el ekkora sokaságot, melyet a segedelembe vetett reménység bizodalma ösztönzött a végső lépésre. Nincsenek hijján bátorságnak, vitézségnek, hogy teljesíthessék, ami parancs: vezér kell csak nekik, aki parancsoljon tüzükkel, lelkesedésükkel. Számuk napról-napra nő és tovább tétlen nem maradhatnak. Ezért jött el társaival, hogy elkísérjen, vagy vigye újabb parancsaimat. Ime, ezt üzente küldötteivel a nép.

Nem helyeselhettem a kifejezett parancsom ellenére kezdett zagyva vállalatot. A lengyel országnagyok által ígért segítség még késett. Pénznek szükében voltam s vajmi kevéssé bíztam a reménységben, mellyel a francia követ tartott. E tekintetben tehát mindenfelől nehézségek mutatkoztak. Helyzetem bizonytalan volt. Minden indulásom ellen szólt. A halogatás azonban veszélyel járt amiatt, amit a nép állapotáról jelentettek.

Tudtam, hogy a nép heve nem tarthat sokáig s ha az első tűz lelohadt, a második nem lobban olyan magasra. Megfontoltam: ez a nép segítségembe vetett hittel kelt fel. Oktalanul cselekedett és parancsom ellenére. Mégis, ha szétverik – nem saját oktalanságának fogja tulajdonítani. Engem vádol majd, hogy cserben hagytam szükség idején.

Döntöttem: hívságos dicsőség, szabadság- és hazaszeretet, nagylelkűség vezérelt s a lelkiismeret szava. Ügyem igazságába és Isten oltalmába vetett bizalommal, könnyek és ölelések közt búcsúztam barátaimtól.

NÉHÁNY SZÓ A KATONAI DÖNTÉSRŐL

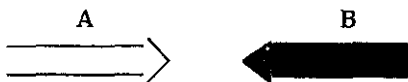
Bevezetőben hangsúlyoznunk kell, hogy a mai kor háborúja totális háború. Félmegoldások – az ellenség ellankasztása, megegyezései békére törekvés – nem vehetők számításba. A totális háborút megsemmisítő céllal vívjuk s ehhez a nemzet teljes erőfeszítése szükséges. A megsemmisítés célzatával vívott, abszolút háború az ellenséges haderő teljes felmorzsolásával, az ellenséges ország életfontosságú részeinek elfoglalásával, a lakosság ellenálló akaratának megtörésével az ellenséget harcképtelenné teszi és a győző akarata szerint kötött békét eredményez.

Ennek az elvnek át kell hatnia a nemzet egyetemet. Meggyőződéssé kell válnia, különben katonai vonalon megnyerhetjük a háborút, de gazdasági és szellemi téren elveszítjük s 1918-hoz hasonló módon pusztulásba taszítjuk a nemzetet.

Ennek előrebocsátása után ismertetjük a katonai döntés formáját és lényegét.

A nemzet céljai érdekében kifejtett többé-kevésbbé hosszadalmas békés kísérletek s rendszeren már korábban megkezdődött gazdasági háborús jelenségek és erőteljes propaganda, azaz szellemi háború után kezdetét veszi a katonai háború. A mozgosított haderők felvonulnak, megindulnak a hadműveletek és a csapatok megvívják harcaikat, ütközeteiket az ellenséggel.

Hogyan kell vezetnünk a csatát, hogy az ellenséget a háborús célnak megfelelően megsemmisítsük?

Ha »B« megsemmisítő csatára akarja kényszeríteni »A«-t, azt csak úgy érheti el, ha az ellenség nem tudja kivonni magát csapásai alól. Körül kell tehát kerítenie. A

teljesen körülrzart ellenség győzelmí akarata megrendül, mert reájön, hogy nincs menekvés. Maga a bekerítés még nem megsemmisítés, azzá válik azonban a hadvezér és a hadsereg erkölcsi és katonai fölnye folytán. A bekerítésből indul meg a tervszerű központias támadás, amely a körülrzart ellenséges tömeg felszeletelésére és megsemmisítésére vezet.

A megsemmisítés nem jelent szükségképpen tömegmészárlást. Ha az ellenség, a harc reménytelenségét látva, leteszi a fegyvert – a megsemmisítést elértük. Múvelt népek háborújában szinte elképzelhetetlennek látszott, hogy a felelős vezetők annyira hijjával legyenek minden emberi érzésnek és belátásnak és lelkiismeretfurdalás nélkül vigyék pusztulásba a körülrzart tíz- és százezres tömegeket – mint azt az oroszok ma teszik.

Míg a hadtörténelem klasszikus értelemben vett megsemmisítő csatát 1939-ig alig tud felmutatni – Cannae (Kr. e. 216), Sedan (1870–71) és Tannenberg (1914) – addig a németek az új világháborúban egymás után mutatják fel a legtökéletesebb megsemmisítő csatákat. Ebben a kérdésben vitéz Magyarósy vezérőrnagy véleményét, amelyet épp Kolozvárt megtartott előadásában fejtett ki, teljességgel magunkévá tehetjük: A multban nem volt meg elegendő számban a támadónak az a harceszköze, amellyel az ellenség visszavonulását elvághatta és a megsemmisítés egész tartamára helyhez rögzíthette volna. Az 1914–18-as világháborúban is az volt a helyzet, hogy a támadó a kiterjedt arcvonal valamelyik részén elért sikert csak a gyalogmenet sebességével tudta tovább fejleszteni, míg a védőnek a visszavonuló, vagy a siker feltartóztatására szánt csapatai a vonatok sebességével s így idejében mozgathattak.

Ma a repülők messze hátul, az államerődítések vonalai mögött szétrombolják a vasutakat és uta-

kat és ezzel a nagyszabású ellentámadásra szánt ellenséges erők csapatmozdulatait a gyalogmenet sebességére csökkentik. Az ejtőernyősök több seregtestnyi erőben függőlegesen átkarolással birtokba veszik az előnyomuláshoz szükséges legfontosabb hidakat és útcsomópontokat s így biztosítják azok sérthetlenségét. A páncélos seregtestek rést törnek az erődvonalakon és az ejtőernyősök által biztosított hidakon át. Napi 120–150 kilométerrel előretörve az ellenség hátába kanyarodnak, azt helyhez rögzítik és a felmentésre siető erőket visszatartják. Ezek a támadó fegyvernemek a földierők zöméből alkotott túlsúly gyors ütemű támadásával együttműködve biztosítják azt, hogy az arcvonal egyik részén elért siker nagyobb sebességgel legyen fokozható a teljes bekerítésig és megsemmisítésig, mint ahogy a védőnek a siker meggátolására szánt csapatai mozognak.

Ez a mai kor megsemmisítő csatája.

Előljáróban említettük, hogy a hadicél egyik követelménye az ellenséges ország vitális területének elfoglalása.

Ezzel a követelménnyel szorosan összefügg a súlyvonal fogalma. Az egyes államok súlypontja alatt a háborús gazdálkodás központjait értjük. Támadásunk ezek felé irányul. Ez az irány a súlyvonal.

Ez a törekvés természetes, mert az ellenség elsősorban a súlypontok védelmére törekszik s a döntő csatát itt remélhetjük. Magától értetődik, hogy az ellenség számol a súlyvonalon bekövetkező támadással s igyekszik ellenrendszabályait megtenni. Ezt legkönnyebben a súlyvonalra viszonyított oldalállásokból érheti el.

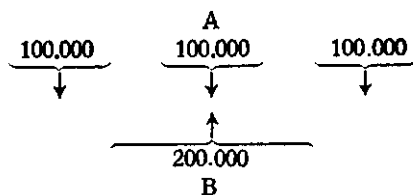
Az oldalállásnak tagadhatatlanul megvannak a formai előnyei, mert az ebből irányított támadás az ellenség oldalába, hátába vezet. Ha a formai előny a tetterős vezetéssel párosul, akkor fordított arcvonalú csatára kerül a sor, ami nehéz kö-

rülmények között vívott – döntő csata.

A bekerítéssel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy aki bekerít, annak oldala és háta érzékeny. Hátbatámadható és hátba is támadják. A megsemmisítő győzelem nagy kockázattal jár, de ezt a hadvezérnek vállalnia kell.

A megsemmisítő csata fogalmához tartozik a külső és belső vonal ismerete.

Két fél küzd egymással:

»A« számszerűleg fölényben, »B« jobban összetartva, a vezető kezében van, kisebb kiterjedésben – »A«-nál rövidebb, azaz belső vonalon – működik.

A külső és belső vonal előnyeinek és hátrányainak vitatása közben valósággal iskolák keletkeztek s mindegyik a saját nézetének helyességére esküdött. Belső vonalon harcoltak a központi hatalmak 1914–18-ban, Szerbia 1941-ben. A belső vonal előnye, hogy a szétválasztott, vagy különálló erőket egyenként megverheti. Hátránya, hogy központias támadással bekeríthetők.

Ma azt kell mondanunk: az áll a belső vonalon és az rendelkezik a belső vonal előnyeivel, aki erőt jobb közlekedési hálózata és harc-eszközei folytán hamarabb össze tudja fogni. Mindenesetre az a fél fog győzni, amelynek jobb a hadvezére és jobbak a csapatai.

Az eddigiekből is kidomborodik, hogy a katonai döntést minden formától mentesen a hadvezér lángesze, tetterős, kezdeményező merevsége és a kiválóan képzett csapatok erkölcsi fennsőbbisége biztosítja.

Almay Béla

A FRANCIA-ANGOL VISZONY LUCHAIRE KÖNYVÉBEN

A most dúló háború azt a történelmi folyamatot viszi előbbre, amely meg-megújulóan a Nagy Károly birodalmát szétforgácsoló verduni szerződés óta Európa politikai és szellemi egységesítése felé halad. Nehéz lenne ennek a folyamatnak a történetét megírni, mert az európai történelem során nem nyilvánulhatott meg mindig gáttalanul ez a törekvés. Amde a mai háborúból és annak mérhetetlen kihatásából teljes világossággal bontakoznak ki előtűnk a megvalósulás felé haladó európai egység körvonalai.

Az egység kialakulásának mind- eddig legfőbb kerékkötője Anglia volt, hegemoniára törő és eszközeiben nem válogató magatartásával. A százéves háború óta Angliának legfontosabb törekvése abban merült ki, hogy megakadályozza az európai egység-törekvések megvalósulását. E cél érdekében minden eszközt felhasznált: hol a fegyveres erőt, hol a diplomáciai fondort, hol pedig az államok gazdasági és tekintélyi versengését. A Horatiusok és Curiatiusok régi taktikájával megszerezte riválisai leg-szebb és leggazdagabb gyarmatait és összezúzta az V. Károly uralkodása alatt félelmetesen megnövekedett spanyol hegemoniát; halálos csapást mért Napoleon már-már valósággá váló európai birodalmi törekvéseire; akadályokat gördített a cári Oroszország terjeszkedése elé, meggátolta a francia gyarmatbirodalom kialakulását s vigyázott arra, hogy Olaszországnak se sikerüljön a nyugatafrikai gyarmatbirodalom megteremtése. Az első világháború kirobbantásával pedig a német terjeszkedési szándékon kívül az európai egység-törekvések újabb megnyilatkozását fojtotta vérbe s e törekvések érvényesülését a megalázó békediktátummal két évtizedig késleltette. Világhatalmi törekvéseit a »felszabadítás«

hangzatos cégérével álcázta s így idézte elő Dunkerquet, a második Compiègnét és Dakart s azt a szörnyű romlást, amelynek árnyékában most lelkiismeret vizsgálatot tart az európai művelődés egyik letéteményese, sugallója és hordozója: a francia nép.

Ennek a nagy lelkiismeretvizsgálatnak megrendítő eseménye az angol-francia viszony leplezetlen és őszinte feltárása. A kérdésnek már egész irodalma van. Kiadványai közül ezúttal Luchairenek »Az angolok és mi« című könyvét vesszük vizsgálat alá. (Jean Luchaire: Les Anglais et nous. Édition du Livre Moderne. Paris, 1941.)

Luchaire, aki Briandnak, az európai föderációs egység gondolatvivőjének volt belső munkatársa, megrendítő módon számol be könyvében arról a szerepről, amelyet Anglia a versaillesi békekötéstől Laval megbuktatásáig vitt. A francia író a következő, őszintén kimondott és rögtön történelmileg bizonyított tételre építi könyvét: »Anglia hatalma és politikája mindenkor az európai államok szétforgácsoltóságára és azok egymásközi versengésére alapozódott és erre alapszik a jelenben is.« Határozottan állítja: »annak, hogy a balsikerű versaillesi békeszerződést nem helyesítették egy európai egységesítő politikát szolgáló paktummal, egyedül Anglia merev ellenkezése az oka« (23).

Rövid történelmi visszpillantást ad Anglia európai egységellenes mesterkedéseiről, majd szó szerint közli egy tanulmányát, amely 1929-ben jelent meg a Notre Temps című folyóiratban. Ennek a tanulmányának az érdekessége az, hogy a szerző meglepő éleslátással előre jelzi benne, hogy mi lesz a következménye Anglia Európa-ellenes politikájának. »Anglia ismerte fel először, hogy a politikai és katonai egyeduralomnál sokkal fontosabb, sőt egyedül üdvözítő a gazdasági egyeduralom. Aki gazdaságilag nélkülözhetetlenné tudja tenni magát a nagy emberi közösség számára,

azé a hatalom. London a XVII. század óta rendszeresen alkalmazta ezt az elvet. Ezért nagyobbodott és erősödött az angol birodalom s omlott össze a spanyol s veszítette el Franciaország leggazdagabb gyarmatait. Érdekszülte kapcsolatok keletkeztek a Dominiumok és Anglia között, miközben a mesterségesen keltett érzelmi és politikai kötelékek megszakadtak Madriddal, Páriszal. A XIX. században Anglia fénykorát élte. Az angolok a föld kihasználható területeinek legnagyobb részét magukévá tették. A világgereszkedelem háromnegyed részét ők tartották a kezükben és ők hiteleztek a legtöbb európai államnak. London volt a világgazdaság középpontja. Az 1914-es háború alapjában rázkódtatta meg ezt az évszázados gazdasági hatalmat» – írja Luchaire.

Ezután vázolja az első világháború döntő jelentőségű kihatásait Anglia könyörtelen gazdasági hegemónia-politikájára. Megállapítja, hogy Versailles után »a gazdasági, tehát a politikai tengely Londonból New-Yorkba tolódott át, Ázsia lassankint elhárítja magától az európai befolyást, Anglia pedig szembeállítja magát egy új világgazdasági hatalommal, az Egyesült Államokkal, amely már kicsavarta az Empire kezéből a hatalom zálogát, a tengerek feletti korlátlan uralmat«. És Anglia ahelyett, hogy az európai egység szolgálatába állította volna megnyirbált tekintélyét s látszólagos győzelmével járó konzolidáltságát, előbb aknamunkát indított a növekvő német jóvátételi igény ellen, majd behálózva Franciaországot a »német veszedelem« állandó hangoztatásával, 1939 szeptemberében, a francia nép többségének szavazata nélkül, háborúba kergette a készületlen Franciaországot. »Ma már mindenki tudja – írja Luchaire – a vichyi nemzetgyűlés nyilatkozatából, hogy a háborút nem szavazták meg az 1875. alkotmány előírása alapján.« Ezután az 1939. augusztus 28-tól

szeptember 2-ig lezajlott sorsdöntő napok hiteles történetét írja meg Luchaire. Ebből kitűnik, hogy Laval, Marcel Déat és Gaston Bergeroy mindent megpróbált, hogy Franciaországot megmentse a háború borzalmaiktól. Chamberlain, Halifax és az angol kormány, továbbá Coulandre nagykövet hajthatatlan-sága miatt azonban a katasztrófa megkezdődött. A többit már minden újságolvasó tudja. Ismeretes az is, hogy az összeomlást követő napon, amikor már egy angol katoná sem volt Franciaország területén, az angol kormány azt a javaslatot tette Franciaországnak, hogy mondja ki az egyesülését Angliával, mert így még» megmentheti magát.« Pétain azonban a Németország felé lengett fehér zászlót választotta. »Elhatározó tett volt. Egy megvetésre méltó multtal való szakítás és egy új jövő felé való elindulás jele volt ez a fehér zászló. Franciaország talán még fel sem mérte ennek a tettnek a jelentőségét. De azok, akik egy többszázados nemzeti élet útjába beleilleszteni igyekeznek egy történelmi nap jelentőségét és értékét, azok gondolkozhatnak ezen a napon. És meg fogják érteni, hogy mit jelent 1940 június 16.«

Az utolsó »békebeli« július 14-én, a franciák nagy nemzeti ünnepén, a Champs Elysées tankoktól hemzseggő s angol gárdisták menetelésétől hangos sugárútján, a francia és angol himnusz egybekomponált hangjaira vonult fel a világhatalmi maffia németellenes hangulatában látszólag testvérré s az angolok »örök barátjává« kikiáltott francia hadsereg... Majd kitört a háború s a »barátság« hajótörést szenvedett a dunkerquei tengerparton s az ámitásról lerántotta a leplet Compiègne. Azóta egy nép a jobb jövődő formálásán dolgozik. Felméri, újraértékeli multját és őszintén szembenéz »örök barátaival«. Luchaire könyve egy ilyen őszinte pillantásból fakadt.

Heszke Béla

HÁBORÚ ÉS NÉPSZAPORODÁS

A népmozgalom kedvező vagy kedvezőtlen alakulása igen sok tényező függvénye. Egyik legerősebb tényező, mely a természetes szaporodás arányszámát kétirányú hatásával csökkenti – a születési szám fogyását, a halálozási szám növekedését idézi elő – a háború. A háború a nemzet vagy ország életében mindig emberanyagvesztéssel jár.

A veszteség nagysága kellő intézkedések megtétele nélkül egyenes arányban van a háború tartamával és annak hevességével. Nemzetünk életében elhatározó szerepe volt éppen a folytonos háborúskodásnak, mely akadályozta a normális szaporodást és előidézte azt, hogy aránylag sokkal kisebb mértékben nőtt a számunk, mint azt még a mohácsi vész előtti magyarság számához viszonyítva is várni lehetett volna. A mohácsi vész előtti magyarság száma semmivel sem volt kisebb az angolok akkori számánál és ma a különbség óriási. Megállapított tény, hogy ez óriási számbeli különbségnek is főoka a Nyugat és önmagunk védelmében viselt temérdek háború. Súlyos történelmi feladatunk teljesítése közben mindig újabb és újabb véraldozatra kényszerültünk.

A háború okozta embervesztéssel foglalkozva, *Dr. Kovács Alajos*, a Magyar Statisztikai Szemle 1942. áprilisi 3zámában közölte, »A világháború és az emberanyag« című tanulmányában hangsúlyozza, hogy a nehezebben pótolható veszteséget nem annyira a harcok során elesettek és a frontmögötti háborúban életüket veszített polgári egyének idézik elő, hanem inkább az a tény, hogy a háború miatt családi körükből kiragadott, a harcokban résztvevő katonák (a szaporodás szempontjából elsősorban tekintetbe jövő produktív korcsoport) révén a születések ezrei és százazrei maradnak el.

Akik a harcok során életüket veszítik, azok jelentik a nemzet tényleges veszteségét. E veszteség hatása azonban sokkal rövidebb és kisebb mérvű, mint a születések elmaradása folytán előállott veszteség hatása. A tényleges veszteség megbolygatja a korcsoportok és különösen a nemek közötti egyensúlyt, a produktív férfiak korcsoportjának a rovására.

Igen élénken szemlélhető ez akkor, ha Magyarországnak az 1914–1918. évi első világháború okozta tényleges veszteségét vizsgáljuk. A produktív korcsoportokhoz tartozó férfiak száma annyira megfogyatkozott, hogy az addig alig érezhető nőtöbblet mértéktelenül megnövekedve, számtalan más társadalmi baj okává lett.

A korcsoportokon belüli nemi egyensúly eltolódását adja az alábbi táblázat:

	Jutott 1000 oldalt jelzett korú		
	férfira (fiúra)	nő (leány):	
	1910- ben	1920- ban	1930- ban
5 évnél fiatalabb	991	973	985
5–9 éves	992	998	976
10–14 éves	922	994	973
15–19 éves	1024	1017	1018
20–24 éves	1045	1158	1018
25–29 éves	1009	1194	1011
30–34 éves	1022	1190	1074
35–39 éves	1003	1136	1163
40–44 éves	1002	1108	1171
45–49 éves	975	1034	1125
50–54 éves	1009	1020	1111
55–59 éves	974	983	1050
60–64 éves	1067	1045	1043
65–69 éves	987	1022	1032
70–74 éves	1063	1113	1082
75–79 éves	1085	1084	1098
80 évnél idősebb	1240	1245	1282

Ha vizsgálni akarjuk most már azt, hogy a háború az egyes korcsoportokat mennyire rostálta meg, akkor a felvett korcsoport 1920-as nemi arányát az 1910-es adatoknál a tíz évvel fiatalabb korcsoportúak

nemi arányához kell hasonlítanunk. E hasonlítás eredményeként látható, hogy a háború a 25–29 éves korcsoportot érintette leginkább, azokat, akik a háború kitörésekor 19–23 évesek voltak. Itt a nőtöbblet ez összehasonlítás szerint 170-nél nőtt 1000 férfira számítva, 10 év alatt.

A tényleges veszteség e hatása azonban még mindig nem tekinthető olyan súlyosnak, mint a fennebb említett másik, mely a születések elmaradásának következménye. E veszteség nem látszik, különösen kezdetben nem, de csakhamar észreveszi a statisztika, amikor a háborús évfolyamok gyermekszegénysége miatt gyermekfel-szerelési cikkeket, játékszert gyártó üzemek megszűnését, iskolák bezárását könyveli el. Sokkal érezhetőbb mutatkozik e veszteség később – mikor ez évfolyamok a produktív korosztályba lépnek – munkás-hiányban, katonahiányban és a házasságra lépőknek kis számában.

Az első világháború harmadik évében már *majdnem minden résztvevő államban felére csökkent a születések száma*, ami egy 15 milliós és 20 ezrelékes születési arányszámú népnél egy év alatt 150.000 születés elmaradását jelentette. És a születési arányszám nemcsak a háború harmadik évében esett, hanem már a másodikban is és pedig *Magyarországon még a felénél is kevesebbre*. Akkor még nem rendelkeztek az államok ily természetű tapasztalatokkal és nem is tettek meg semmi intézkedést a jövő generáció érdekében, melynek elmaradása hosszú évtizedekig érezteti hatását és talán sohasem pótolható vesztesége marad a nemzetnek.

A most folyó háború embervesztésének felmérése még korai volna, mégsem érdekeltlen azonban dr. Kovács Alajos jelzett tanulmányának statisztikája alapján megvizsgálni az első két háborús év közvetett hatását az egyes országok népmozgalmának tükrében:

Állam (terület)	Élveszületések		Halálozások		Természetes szaporodás	
			ezer lélekre			
	1939	1940	1939	1940	1939	1940
Belgium	15,4	13,4	13,9	16,0	1,5	-2,6
Bulgária	21,4	22,4	13,4	13,5	8,0	9,0
Dánia	17,8	18,4	10,1	10,5	7,7	7,9
Franciaország	14,6	13,3	15,3	18,2	-0,7	-4,9
Németalföld	20,6	20,8	8,6	9,9	12,0	10,9
Németbirodalom	20,4	20,4	12,6	13,0	7,8	7,4
Cseh-Morva védnökség	14,7	16,8	13,0	13,4	1,7	3,4
Magyarország	19,1	20,3	13,5	14,4	5,6	5,9
Norvégia	16,0	16,3	10,1	10,7	5,9	5,6
Olaszország	23,4	23,1	13,2	13,5	10,2	9,6
Portugália	26,4	25,0	15,4	16,0	11,0	9,0
Románia	28,8	26,3	18,7	19,2	10,1	7,1
Svájc	15,2	15,2	11,8	12,0	3,4	3,2
Svédország	15,3	15,0	11,5	11,4	3,8	3,6

A fenti táblázat még csak a háború első két évének eredményét rögzíti, korántsem alkalmas végleges következtetések levonására, de szembeötlő azonnal Franciaország és Belgium születési arányszámá-

nak esése. Svédország kivételével ugyan Európa-szerte általánosan emelkedett a halálozási arány, ami azonban a természetes szaporodásnak olyan feltűnő romlását nem okozta, mint a fenti, két államban.

Belgiumban a természetes szaporodás helyett a népesség fogyása állott be és az azelőtt is fogyó népességű Franciaországban 1940-ben a népmozgalom eredményei ijesztő mértékben negatívvá váltak. Az első két év eredményei alapján (Finnország, Spanyolország, Jugoszlávia, Nagybritannia és Oroszország adatai hiányzanak), Franciaországot és Belgiumot sújtotta legérezkenyebben a háború. Érdekes, hogy a kezdettől fogva háborúban álló Németbirodalomban az 1940. évi születések arányszáma semmit sem változott. Bizonyítéka ez annak, hogy mindent elkövettek, a múlt tapasztalatainak ellenére, a jövő nemzedék érdekében.

A háború tulajdonképpen hatását csak az 1941. évben éreztette, melyre vonatkozóan dr. Kovács Alajos hírlapi közlések alapján kiszámította, hogy míg a háború közvetett hatásaként mind Franciaországban, mind Belgiumban a születések arányszámának csökkenése 33%-os, addig a Németbirodalomban csak 7%-os, Olaszországban pedig csak 6%-os.

A Cseh-Morva protektorátus területén a Németbirodalomhoz való csatolást követő évben a születések arányszáma ugrásszerűen emelkedett, ami mással nem magyarázható, mint azzal, hogy az emberekben megnövekedett a biztonságérzet, ami termékenyítő hatással van a születési arányszámra.

A spanyolországi polgárháború eredményei igen élénken szemléltetik egyrészt azt, hogy milyen káros hatással van a háború a születési arányszámra, másrészt azt,

hogy a béke visszatérése ugyanolyan gyorsan és ugyanolyan mértékben fejti ki áldásos hatását. A polgárháború harmadik évében Spanyolországban a születési arányszám 15,4-re esett a normális viszonyok között 24–25-ös arányszámról; ez a franciaországi 33%-ot meghaladó 38,4%-os csökkenést jelent. A belső háború megszűnése után hamarosan mutatkoznak a béke kedvező eredményei a születési szám növekedése terén is, úgy, hogy 1940-re a születési arány felemelkedik ismét, a normálist megközelítő 22,8-re.

A belső háború vagy a háborúban való leveretés sokkal inkább érezteti káros hatását, mint a győzelmes, az ország határain kívül vívott háború. Győzelmes háború esetében megvan a belső biztonságérzet, mely szintén elhatározó fontosságú szabályozója a születések arányszámának, erősödik a nemzet jövőjébe vetett hit az emberek lelkében és a jövő nemzedékről való gondoskodás ösztökéli adott pillanatban a harcokban részt nem vevő produktív korcsoportot.

A belső biztonságérzet erősítése mellett, elsőrendű feladata minden háborút viselő államnak, hogy a katonai veszteségeknek a lehető minimálisra való csökkentésén túlmenően a jövő nemzedék érdekében minden lehető intézkedést tegyen. Az emberanyagban való ilyen természetű gazdálkodás a veszteségek arányszámának leszorítását eredményezi és megakadályozza a nemzet normális szaporodásának feltűnőbb visszaesését.

Barát Jenő